

ביאורים

פרק זה, החותם את הספר, משרטט את הקווים לעתידו של תהליך התשובה בדורנו; כמו כל תהליך, ההתחלה היא איטית ורק בשלבים המתקדמים יותר מעפילים אל המדרגות העליונות. כחלק מתהליך הדרגתי זה, מתייחס הרב קוק גם למקומה של תרבות זמננו בתהליך התשובה ובתוכו - מקומה של היצירה הספרותית - העלייה מן החול אל הקודש, וכן הפיכת קיום התורה מעול מכביד לעונג ושמחה.

בפסקה הראשונה מלמד הרב על העומק של תהליך שיבת עם ישראל לארצו. תהליך זה שמבסס בתחילה את קומות החומר כגון: כלכלה, צבא, פוליטיקה וכדו' עתיד להעפיל גם אל בניין הקומות הרוחניות: בניין התורה, חזרת הנבואה ובניין בית המקדש. קומה רוחנית זו תהווה גם גורם משפיע על שינוי התרבות העולמית כולה והעלאתה למדרגה גבוהה יותר. הפסקה השנייה ממשיכה את הקו הזה. היא מלמדת שלפעמים, ממש כשם שכשמישהו נמצא בתהליך תיקון בחייו, לעתים הוא צריך להתעלם ולהסיח את הדעת ממצבים שבהם הוא מרגיש תקוע כך גם בבניין האומה. תהליך שיבת האומה לארצה כולל בתוכו גם ירידות ונסיגות. אמנם, מחד גיסא אין להתעלם ממצבים מורכבים אלה, אך מאידך גיסא יש לזכור תמיד שגם נסיגה זו היא חלק מתהליך כללי תהליך השיבה של עם ישראל לעצמו.

הרחבות

• תחיית האומה ותחיית העולם שבעקבותיה.

תְּחִיית הָאָמָה הַיִּסּוּד שֶׁל בְּנֵי הַתְּשׁוּבָה הַגְּדוּלָה, תְּשׁוּבַת יִשְׂרָאֵל הָעֲלִיּוֹנָה וְתְשׁוּבַת הָעוֹלָם כְּלוֹ שֶׁתְּבוֹא אַחֲרֶיהָ. במשפט קצר זה מתאר הרב קוק את תהליך תשובתו של העולם. תחיית ישראל היא הבסיס לתשובה. בעקבות תחיית ישראל יושפע העולם כולו וגם הוא יחל בתהליך של תשובה, של חזרה לעצמו.

ייעודו של ישראל הוא לתקן את העולם ולגרום לעולם כולו לקרוא בשם ה'. ייעוד זה מקבל ביטוי בדברי נבואתו של ישעיהו: "עם זו יצרתי לי תהילתי יספרו" [ישעיהו מג כא].

באורות ישראל ותחייתו [א] מתאר הרב את תהליך תקומת העולם בידי ישראל: "והאמת העליונה הזאת (=העובדה שתפקיד עם ישראל הוא להביא את העולם לקרא בשם ה') היא מקוממת את כל היקום, כל יציר נברא ממנה חי, הכול מכוּחה ישתלם, כל הנופלים יקומו על ידה, כל עשוקי כוח, כל רצוצי משפט ישובו וינהרו מזיווה, כל טבועי שאול בחילה יעלו ויעמדו במרחב, כל זהומי, כל תמונה סוררה, כל החשוכים על ידי כל סכלות וכל תעוב - על ידי אור עולמי אין קץ זה יביטו וינהרו".

התבוננות מיוחדת זו במטרת ישראל מביאה להסתכלות שונה על אירועים היסטוריים. כך, לדוגמה, באורות [ישראל ותחיתו לא] הרב קוק מסביר שכל תפקידה של המלחמה היא השבתם של ישראל לתפקידם, ומתוך שיבה זו יבוא תיקונו של העולם כולו.

שאלות לדיון

- מדוע העיכובים בתשובה לא ימנעו 'כל רוממות וכל עליה רוחנית שהיא ראויה לו'?
- מניין הרב יודע שבפנימיות האומה ישנו רצון לשוב למהותה ורוחה, וכל החסאים נובעים מעיכובים חיצוניים?

פרק יז

ההתנגדות הגדולה של התשובה בחיי ישראל ובתחיתו בארצו

א. תְּחִיית הָאָמָה היא היסוד של בנין התשובה הגדולה, תשובת ישראל העליונה ותשובת העולם כְּלוֹ שֶׁתְּבוֹא אַחֲרֶיהָ°.

ב. פְּשׁוּרֵצִים בְּאֶמְתָּ לְשׁוּבָה, אִף עַל פִּי שְׁמַעְפֹּבִים בְּשִׁבִיל פְּמָה מְנִיעוֹת, כְּמוֹ מַחְמַת בְּלָבוּל - דְּעַת אוֹ מַחְמַת חֲלִישׁוֹת-כַּח אוֹ מַחְמַת אִי-יְכַלֶּת לְתַקֵּן דְּבָרִים שֶׁהֵם נוֹגְעִים בֵּין אֲדָם לְחִבְרוֹ, אִף עַל פִּי שֶׁהַעֲפֹב הוּא גְדוֹל מְאֹד וְהֵלֵב מְכַרְח לְהִיּוֹת נִשְׁבָּר מִפְּנֵי יְדִיעַת גְּדֹל הַחוּבָה הַמְטֹלֶת עַל הָאָדָם לְתַקֵּן אֶת כָּל פְּגָמָיו, בְּאֶפֶן הַיִּתְרָ טוֹב וְהַיִּתְרָ שְׁלֵם - מְכָל מְקוֹם כִּינּוּן שֶׁהָרָצוֹן לְשׁוּבָה בְּתְשׁוּבָה הוּא אֲמִיץ, אִף עַל פִּי שֶׁאֵין בְּכַחוֹ עֲדִין לְסַלֵּק אֶת כָּל הַמְּנִיעוֹת, צְרִיכִים לְקַבֵּל אֶת הַהֲאָרָה הַזֹּאת שֶׁל הַתְּשׁוּבָה בְּתוֹר תְּכֵן הַמְּטִיחַ וְהַמְּקַדֵּשׁ עַד שֶׁלֹּא יִזוּז, מִפְּנֵי הָעֲפֹבִים שֶׁל אִי-הַשְּׁלֵמַת הַתְּשׁוּבָה, מְכָל רוּמְמוֹת וּמְכָל עֲלִיָּה רֹחֲנִית שֶׁהִיא רְאוּיָה לוֹ, עַל פִּי קִדְשַׁת הַנְּשִׁמָּה וְצִיּוֹנָה° הַקְּדוֹשׁ.

וְכֵשֶׁם שֶׁזֶה הוּא כְּלָל גְּדוֹל אֲצֵל הַיְחִיד, כִּכָּה הוּא אֲצֵל הַצְּבוּר בְּכָלְלוֹתוֹ. הארת התשובה ישנה בישראל. התעוררות חפצה של האמה בכללה לשוב אל ארצה, אל מהותה, אל רוחה ואל תכונתה - באמת, אור של תשובה יש בה. באמת, הדבר מתבטא בברור גמור בבטויה של תורה: "ושבת עד ד' אלהיך", "כי תשוב אל ד' אלהיך". התשובה היא תשובה פנימית, אלא שהיא מכסה בהרבה מסכים חוצצים, ואין לה בשום עפוב ומניעת השלמה לעכב את האור העליון מהופיע עלינו.

התעוררות תשובת האומה

תְּחִיית הָאָמָה - עם ישראל חוזר לחיות את חייו כאומה בארץ ומערכת שלטון משלה. **תְּשׁוּבַת יִשְׂרָאֵל הָעֲלִיּוֹנָה וְכו'** - האומה מצליחה להופיע במלוא כוחותיה הרוחניים ודבר זה יביא לתשובת העולם כולו. **אֶת הַהֲאָרָה הַזֹּאת שֶׁל הַתְּשׁוּבָה** - רצון לתשובה אף ללא הצלחה מעשית - יש בו תוכן מטהר ומקדש את האדם. **צִיּוֹנָה** - צורתה המיוחדת לה. **וְשִׁבַת עַד ד' אֱלֹהֶיךָ** - יש תשובה שמגיעה רק עד ה' ויש אל ה'. בתחילה "עד ה'" - זהו רצון לתשובה ללא השלמתה ואחר כך יבוא אל התשובה השלמה "אל ה'". **מְכַסֶּה בְּהִרְבֵּה מְסָפִים חוּצָצִים** - מניעות המעכבות את הוצאת התשובה אל הפועל.